

Bahane Kelimesinin Etimolojisi

BAHANE: Farsçada, varlıklarla beraber olan neden demektir. Ba, ile demektir; han, çoğul eşya zamiridir; sondaki harf de teklik içindir. Türkçeye geçerken, gerçek olmayan neden manasına kullanılmıştır. Günümüz dili ile buna sebep de denir. Aslında sebep, etimolojik olarak, yol ve yöntem demektir. İlim dünyasında asıl neden manasında, sebep kelimesi değil de illet ve illet-i tamme (eksiksiz neden) kelimeleri kullanılır. Hastalıklara da illet denir. Çünkü gerçekten her hastalığın ilmi bir nedeni vardır. Nitekim illet-i tamme var olursa, zayıf bir neden olan insan iradesi susar, kader konuşur, denir.

Başta İmam Eş'ari, Gazali ve Said Nursi, sebeplerin etkisini tamamen reddediyorlar. Dışardan Allah'ın müdahalesini gerçek sebep ve neden olarak kabul ediyorlar. Hâlbuki hiçbir bilim dalı bu yaklaşımı yani ötelerden bir müdahaleyi desteklemiyor.

Çünkü her şey sonsuz bir yazılım (ilim) tarafından yönetiliyor. Ve bu yazılımda sebepler ve illetler, o yazılımın tuşları ve datalarıdır. Dini ifade ile söylersek sebepler Allah'ın eli, kolu ve parmaklarıdır. Çünkü Varlık sonsuzdur, bir tanedir. İslamiyet ona Allah ve Rahman diyor. Nedenleri de alt dosyalar olarak O'nun eli, kolu ve parmağı diye kabul ediyor.

Çok acıdır ki: İmam Eş'ari ile başlayan bu; nedenleri dışlama ve uzaktan müdahale siyaseti, İslam dünyasını bilimlerden ve tefekkürden tamamen koparmıştır. Çünkü bilim ve onun sonucu olan sanayi, varlıkların nedensellik zincirini keşfetmekle, tabiattaki harikalıkları önce söküp sonra montaj yaparak elde edilir. Avrupa böyle yaptı. İslam dünyasının bilim çağında ise bu gerçekleşmedi. Çünkü alt yapı yoktu. Osmanlıların asıl yıkılış sebebi de budur.

Çağımızda iyi bir bilge olan Said Nursi önce bu kanaatte idi. O, Muhakemat (telif tarihi 1911) kitabında şöyle söylüyordu:

“Fikrin evveli, amelin âhiri (düşüncenin başı işin sonudur); amelin evveli (işin başı); fikrin âhiri (düşüncenin sonudur)” olan kaidesinin zımnındaki sırr-ı acıbdır (kuralının içindeki acayip espridir.). Şöyle: Nur-u nazar (düşünce bakışı) ile il-el-i müterettibe-i müteselsilenin (zincirleme bir birini doğuran nedenlerin) meyanında (arasında) olan terettübü (sırayı) keşfederek umum kemalât-ı insaniyenin (bütün insani olgunlukların) tohumu hükmünde olan mürekkebatı (birleşik şeyleri), besaite (baştaki basit hallerine) tahlil ve irca etmekle (çözümleme ve döndürmekle) hâsıl olan kabiliyet-i ilim ve terkib (elde edilen nedenlerin sırasını öğrenip montaj yapma yeteneği) dedikleri kavanin-i cariyeyi (işleyen kanunları) istimal edip (kullanıp), sanatıyla tabiatı muhakât olan (ustalığıyla doğal şeylere benzer şeyler yapmak olan) kabiliyet-i sanattan nazarının kusurunu (sanayi yapmadaki düşüncesinin eksik kalması) ve evhamın müzahemeti (insan zihninde bir çok alternatifin sıkışması) ve sevk-i insaniyetin adem-i kifayeti (insani güdülerin yetersiz kalması) cihetiyle bir mürşid-i nebiye (peygamber (manevi bir lidere) ihtiyaç gösteriyor; tâ, âlemdeki nizam-ı ekmelin muvazenesi (kainattaki en mükemmel düzenin dengesi) muhafaza olunsun (korunsun). (Yoksa bütün insani yetenekler ve bu faydalı sistem

israf olacaktır.)

Fakat Yeni Said döneminde baktı, bilimleri esas alsa herkes dinsiz olacak. O zaman sebepler bir perdedir; onlara mana-i harfî ile (dolaylı ve endirekt) bakmak lazımdır, dedi.

Yetmiş yıl boyunca bilimlerle dini barıştırmak için takip ettiği Üniversite (Medresetüz-zehra) fikrini daha sonraya bıraktı.

Demek bundan dolayıdır ki başta Nurcular olmak üzere dindarlarda; özellikle tarikatlarda bilimler filizlenmiyor. Türkiye ve hatta İslam dünyası, bir yandan 21. yüz yılı, öte yandan Ortaçağ karanlığını yaşıyor. Dolayısıyla tarikatları hatta dinleri de dışlayan akımlar, kendi açılarından haklı kalıyorlar. Evet, bizdeki kutuplaşmanın asıl sebebi budur. Asıl beka sorunu da Kürtlere verilecek haklar değil de bu derin kökten ve kültürel bölünmüşlüktür.

03.01.2025

Bahaeddin Sağlam